

НОВА УЛОГА ЦИВИЛА У СИСТЕМУ БЕЗБЕДНОСТИ ДРЖАВЕ

КОНЦЕПТ ТОТАЛНЕ ОДБРАНЕ

Република Србија, као војно неутрална земља, у случају било каквих изазова, претњи и ризика може да се ослани једино на сопствене људске и материјалне капацитете. Управо зато је неопходно да систем безбедности ојача своју цивилну компоненту, најпре едукацијом, а затим и обуком читавог становништва за поступање у ратним и ванредним ситуацијама.

Олуком државног руководства да се од 2011. године укине обавеза служења војног рока и да се уведе принцип добровољности драстично је смањен број грађана који су обучени не само за поступање у ратном, већ и у ванредним ситуацијама изазваним елементарним непогодама, техничко-технолошким удесима или актима тероризма. Поплаве, пожари и снежне мећаве, које су нас последњих година неретко погађале и изазвале огромне материјалне штете и губитке људских живота, показале су да смо као народ ем-

патични и спремни да помогнемо, али да не знамо како. Све то указало је надлежним органима да цивилни сектор, када је реч о одбрани, не преузима обавезе онако како је то предвиђено законском регулативом. Од тада се тражи најбољи модел да се цивилна компонента одбране земље успостави и ојача. Ипак, чим су обелодањене први предлози који воде ка решењима тих проблема, поједини медији оптужили су систем одбране за покушај милитаризације друштва.

Коментаришући одијум дела јавности, начелник Управе за обавезе одбране пуковник Драган Котарлић подсећа да је законом дефинисано да одбрана Републике Србије обухвата војну и цивилну одбрану и да субјекте система одбране чине грађани, државни органи, органи аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе, привредна друштва, друга правна лица, предузетници и Војска Србије.

– Ванредне ситуације изазване елементарним непогодама последњих година алармирале су надлежне органе који већ извесно време раде на дефинисању адекватног модела обуке грађана у домену цивилне одбране. Одржано је више интерресорних састанака, округлих столова и панела, на којима смо разменили мишљења са свим релевантним субјектима друштва од којих очекујемо да се, свако у окви-

ру својих знања и могућности, укључи у обуку грађана – каже Котарлић. Министарство одбране, додаје он, закључило је да за цивилну одбрану треба оспособити ученике основних и средњих школа, лица из резервног састава старија од 30 година која нису одслужила војни рок, нераспоређене војне обвезнике са војноевиденционим специјалностима, те обвезнике који су служили „цивилно“ и жене.

Права и обавезе грађана

Ни некадашњи први човек цивилне одбране и цивилне заштите у Републици Србији пуковник у пензији Миодраг Савић нема дилему око поновног успостављања цивилне одбране.

– Није овде питање да ли ћемо, већ како ћемо и када ћемо поново успоставити цивилну одбрану у Министарству одбране. Предстоји нам велики и одговоран задатак и много посла. Пре свега, у образовни систем морамо увести предмет из области одбране, обучити предаваче, инструкторе и менторе који ће бити сертификовани од Министарства одбране, спровести теоријску и практичну обуку и омогућити грађанима да остваре своја права у области одбране – истиче Савић. Од пресудног је значаја, сматра он, да све надлежне структуре раде на подизању свести грађана о важности цивилне одбране и обуке грађана за одбрану, а најбољи начини за то су развијање и неговање родољубља и патриотских вредности.

Он истиче да је оправдана потреба заснована и на законским одредбама да се у Министарству формира орган за цивилну одбрану, у којем би се, између осталих обавеза, планирала, реализовала и пратила обука грађана за одбрану земље, на централизован и јединствен начин на целој територији Републике Србије.

– Обуком би биле обухваћене све планиране категорије грађана, а обучени и оспособљени грађани би се на основу закона и потреба распоређивали у резервни састав јединица Војске Србије и у јединице Цивилне заштите – каже Савић и подвлачи да цивилна одбрана треба да има стратегијски значај у одбрани земље, као што је то случај у многим државама у свету попут САД и Руске Федерације.

Начелник Управе за цивилну заштиту у Сектору за ванредне ситуације МУП-а Србије Братислав Ранчић подсећа да је Закон о ванредним ситуацијама правни основ за обучавање грађана за заштиту и спасавање. Он истиче да

Конференција у Дому Војске Србије – Обучавање грађана за одбрану земље

је до сада у специјализоване јединице цивилне заштите, за заштиту и спасавање и команде распоређено 4.736 лица, од којих је основну обуку завршило 76 јединица са укупно 2.199 припадника.

Да постоји неопходност сарадње свих надлежних органа сагласан је и Ранчић, наводећи проблем просечне старости припадника специјализованих јединица цивилне заштите која, због важећих прописа, мора бити изнад 30 година. Изменом прописа о војној обавези, предлаже он, треба омогућити распоређивање у специјализоване јединице цивилне заштите војних обвезника већ од двадесете године, нарочито ако се баве неким „спасилачким“ спортом, односно поседују знања и вештине од значаја за заштиту и спасавање, што би економски било далеко исплативије.

На интересорним састанцима и округлом столу резервне војне старешине понудиле су своје знање и искуство надлежним органима и исказале спремност да раме уз раме с активним припадницима Министарства одбране и Војске Србије учествују у обуци грађана.

Подсећајући да су резервне старешине стручњаци из области за које су се школовали на факултетима у цивилству, са вредним професионалним, а део њих и ратним искуством, професор др Ристо Прентовић наглашава да су управо они погодни и корисни за укључивање у штабове за ванредне ситуације и командовање и вођење цивилне заштите и одбране.

– Чланице Савеза покривају целу територију Републике Србије, што је нарочито добило на значају након смањивања броја гарнизона и гарнизоних места. Спремни смо да учествујемо у изради предлога решења за измену законских и подзаконских прописа везаних за обучавање грађана за одбрану земље, предлога програма и планова обуке, да радимо на оспособљавању извођача обуке, али и да изводимо обуку – каже Прентовић, некадашњи професор на Факултету за цивилну одбрану и заштиту и аутор бројних књига о методици и обуци у цивилној одбрани и заштити.

Ипак, предуслов за пуно укључивање Савеза у обучавање грађана за одбрану земље јесте, истиче Прентовић, враћање Савезу статуса организације од значаја за одбрану земље.

Некадашњи план одбране

Миодраг Савић подсећа да је до 2006. године у Министарству одбрану веома успешно функционисао систем ци-

вилне одбране и цивилне заштите. Сектор за цивилну одбрану, напомиње он, тада је ефикасно и на основу Закона реализовао одбрамбене припреме државе, предузећа и грађана.

– План одбране Републике предвиђао је одбрамбене припреме за 1.200 органа и организација, 49 државних институција, 17 великих техничких система, 1.400 предузећа са посебним задацима и више од 4.000 фирми и других правних лица за остваривање потреба грађана. Само током 2005. године Управа је склопила 1.120 уговора, од чега 694 за Војску, за материјално и здравствено обезбеђење, док је у области материјалних обавеза евидентирано 81.708 средстава (агрегати, грађевинске машине, чамци, моторна возила...), а реализована је и обука око 5.000 војника на цивилном служењу војног рока у трајању од 14 радних дана – 84 часова (уз помоћ Црвеног крста, добровољних ватрогасних друштава и експерата из Управе, а цена обуке по војнику износила је 4.500 динара и укључивала је трошкове превоза и топли оброк) – рекао је Савић.

Тада је, наглашава он, у Србији било обучено, опремљено и распоређено на целој територији 100.600 припад-

ника цивилне заштите, по јединицама и специјалностима, а сваки град и округ имали су комплетан магацин са опремом за колективну и индивидуалну заштиту, који је подразумевао агрегате, пољске кухиње, шаторе, ћебад, алат, ватрогасну опрему, чамце са моторима, ронилачку и спасилачку опрему, моторне санке, пољске болнице, одећу и опрему, инжењеријски алат, радионице, више од 300 моторних возила...

– Примера ради, 14.500 припадника цивилне заштите било је обучено, опремљено и распоређено у ватрогасним јединицама, више од 14.000 припадника у јединицама прве медицинске помоћи, а више од 30.000 припадника цивилне заштите било је у јединицама за евакуације и спасавање – каже Савић и додаје да је обука јединица цивилне заштите била редовна, посебно на локалу и у радним организацијама,

Тада је, истиче Савић, у надлежности Управе било и свих 1.345 сирена система за узбуњивање и обавештавање грађана на целој територији Србије, које су до маја 2005. године једном месечно провераване и одржаване у исправном стању, а у згради Владе непрекидно је радио Републички центар за осматрање и обавештавање.

У то време, подсећа он, капацитети склоништа износили су 789.230 места за грађане, од чега је само у Београду било 326.301 место. Управа је имала шест центара за одбрану – 29 окружних одељења и 160 одсека за одбрану у свим општинама – укупно 2.061 систематизовано радно место.

„Одбрана и заштита” поново у школи

Пракса је небројано пута показала да уколико желимо дугорочне промене морамо кренути од оних који су наша будућност, од деце. Министарство просвете препознало је значај цивилне одбране и увођење предмета које би деца дале основна знања из те области, док се Министарство одбране обавезало да ће испланирати и доставити предметне садржаје из области одбране и заштите како би се имплементирали, као интегрисани пакет, са садржајима по којима МУП већ реализује наставу у школама.

Када је реч о обуци ученика средњих и основних школа, пуковник Котарлић предлаже да се сви узраста од 10 до 19 година уче основама Међународног хуманитарног права, превентивној заштити и спасавању и пружању прве помоћи.

– Носилац те наставе било би Министарство одбране, у сарадњи с Министарством просвете, науке и технолошког развоја, Црвеним крстом и МУП-ом. Обука би се изводила у основним и средњим школама – истакао је пуковник Котарлић, напомињући да се садржаји војне обуке могу увести у наставне планове и програме образовања само за ученике 4. разреда средње школе, односно пунолетне грађане. Све то, сматра он, има за циљ јачање способности васпитно-образовних установа за смањење ризика од катастрофа.

Иако постоји законска регулатива којом је прописано да се сви грађани обучавају за личну, узајамну и колективну заштиту, напомиње Ранчић, она се не спроводи јер није утврђена надлежност за извођење обуке нити санкција за њено неорганизовање. Он истиче да за то тренутно не постоје услови јер нису израђени и усвојени наставни план и програм на ту тему, за шта је, на првом месту, неопходно обезбедити правни основ, кроз измену и допуну постојећих прописа.

Ранчић подсећа да је пре три године Сектор за ванредне ситуације МУП покренуо иницијативу са представницима Министарства просвете, науке и технолошког развоја којом је потврђена потреба увођења садржаја и тема из области заштите и спасавања, и смањења ризика од катастрофа, у постојеће образовне наставне планове и програме свих установа образовања и васпитања.

Ранчић истиче да је Сектор за ванредне ситуације тренутно надлежан за обуку искључиво оних грађана који су распоређени у специјализоване јединице цивилне заштите и да нема материјалних, финансијских и људских капацитета, као ни законских надлежности за обучавање других грађана. Према његовим речима, неопходна је измена и допуна постојећих прописа како би се обезбедио правни основ за доношење наставног плана и програма за обучавање грађана за личну, узајамну и колективну заштиту, за шта би Сектор за ванредне ситуације могао бити само носилац израде плана и програма по којима би се изводила обука за личну, узајамну и колективну заштиту.

Квалитетних и квалификованих предавача, сматра Савић, има у редовима Министарства одбране и унутрашњих послова, Црвеног крста, Факултету безбедности, здравственим установама, али и у Организацији резервних војних старешина.

Финансијска рачуница

Иако Министарство одбране још нема прецизне бројке, јер је поновно успостављање цивилне одбране тек у повоју, пуковник Котарлић истиче да се приликом планирања будуће обуке већ сада разматрају модели који би новчане трошкове svelи на минимум.

– У реализацији обуке учествовали би професионални припадници центара и Министарства одбране у конкретној локалној самоуправи, резервни официри из општинске односно градске организације, лица из општинског или градског Црвеног крста, из Сектора за ванредне ситуације МУП-а и јединица Војске Србије – каже начелник Управе за обавезе одбране и додаје да би се за обуку користиле већ постојеће просторије локалне самоуправе, Црвеног крста и Центра Министарства одбране.

Он предлаже да се обука грађана изводи кроз курсеве, семинаре, вежбе, тактичко-техничке зборове и друге погодне облике обучавања у учионицама, кабинетима, вежбаљима и полигонима за обуку. Такође, ради што мањих трошкова, обука грађана за одбрану земље организовала би се и спроводила, по правилу, у месту пребивалишта.

– Обучавање би се углавном организовало нерадним данима, највише шест наставних часова. Тиме би се избегли трошкови исхране и смештаја, а грађани позвани ради обучавања за одбрану земље имали би право на накнаду трошкова превоза – напомиње начелник Управе за обавезе одбране и наглашава да би евиденцију о обучавању и оспособљености грађана за одбрану земље водили територијални орган Министарства одбране, такође по месту пребивалишта грађана.

Грађани који савладају планиране садржаје обуке били би, истиче пуковник Котарлић, пре свега, на располагању за распоред у јединице цивилне заштите опште намене, које би формирале јединице локалне самоуправе у сарадњи са територијалним органима Министарства одбране, а на основу Закона о ванредним ситуацијама и Закона о војној, радној и материјалној обавези.

Праксе других земаља

Грађани Републике Бугарске који похађају девети и десети разред имају часове теоретске обраде дефинисаних тема, на којима усвајају знања у вези са њиховим дужностима у одбрани државе, активностима при кризама које

имају војни карактер, као и о мисијама и задацима оружаних снага.

Такође, дефинисано је да се за студенте цивилних факултета, војних академија и Националног колеџа одбране могу организовати курсеви у вези са основном и специјалистичком војном обуком, по одобрењу министра одбране. Практична обука има за циљ да се обезбеди усвајање знања и практичних вештина за конкретну војну специјалност, као и за активности у вези са одбраном државе, заштитом становништва и личном безбедношћу.

Министарство одбране Мађарске до сада је потписао уговор са 54 средње школе у којима ђаци као један од изборних предмета имају могућност да одаберу и предмет „Основе војске“, из ког стичу основна знања из области организације своје армије, војних прописа, наоружања и војне опреме, санитетског збрињавања, АБХО и других релевантних питања. Осим тога, ђаци који изучавају наведени предмет имају могућност да по свом избору током распуста учествују у раду летњих кампова за чије организовање су надлежне јединице мађарске армије.

С циљем популаризације војног позива, представници мађарске војске организују посете свим средњим школама једном или два пута годишње, током којих ученици имају прилику да виде како функционише војска, као и задатке официра, подофицира, војника и јединица.

Управа Републике Словеније за заштиту и спасавање обавља све административне и професионалне послове припреме, организовања и имплементације заштите од природних непогода и других несрећа и представља орган у Министарству одбране.

Законом је прописано да грађани морају бити обучени и опремљени за личну, узајамну и колективну заштиту и спровођење заштитних мера. Основно теоријско и практично знање о природним и другим непогодама и заштита од њих добијају се у процесу образовања. Деца се сусрећу са таквим садржајима већ у основној школи, док се у континуираном стручном и средњем образовању садржаји заштите од природних и других несрећа различити и зависе од врсте образовног програма према профилима свога образовања.

Цивилна одбрана представља стратегијски значај у одбрамбеном систему Русије и у надлежности је Министарства одбране. Одбрана земље у Русији подразумева систем општих мера за ратне припреме, које обухватају припреме војске, привреде и становништва. Школовање и оспособљавање кадрова цивилне одбране реализује се на Академији цивилне заштите, у одговарајућим центрима специјалистичке обуке, наставним предметима у нижим школама, курсевима и такмичењима у понашању у пружању прве помоћи у ванредним ситуацијама.

Швајцарска, земља са дугом традицијом неутралности, своју одбрану заснива на општој, свеобухватној и тоталној одбрани кроз војну и цивилну одбрану. Развојни планови цивилне одбране обухватају доношење прописа, руковођењем обуком кадра, пре свега на нивоу општина, у насељима, а сва су подељена на зоне, секторе, квартове и зграде. Обука грађана је од нивоа основног образовања и непрекидна је током целог живота. ■

Мирјана КРСТОВИЋ